

Muzeul din Deva

Arc peste timp

Iosif Vasile Ferencz

Muzeul din Deva

Arc peste timp

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2017

DTP și copertă:
Francisc Baja

Redactor:
Iulia Pop

Corectură:
Diana Ferencz, Cristina Bodó

© Iosif Vasile Ferencz, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FERENCZ, IOSIF VASILE

Muzeul din Deva : arc peste timp / Iosif Ferencz. - Cluj-Napoca : Mega, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-543-887-3

069

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

*Profesorului meu,
Ioan Andrițoiu*

Cuprins

PREFAȚĂ	9
CUVÂNT ÎNAINTE DIN PARTEA AUTORULUI	13
I. ÎNCEPUTURILE	15
I.1. Primul pas. Înființarea Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara.....	15
I.2. Personalitatea lui Téglas Gábor.....	19
I.3. Demersuri administrative vizând organizarea Societății	24
I.4. Din activitatea muzeografică și științifică a muzeului.....	32
I.5. Din activitatea publicistică a membrilor Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara și a muzeului.....	38
I.6. Activitatea pe șantiere arheologice.....	42
II. DUPĂ UNIRE	48
II.1. Muzeul devenea într-o nouă etapă, având ca scop „dezvoltarea științei și propagarea culturii generale”....	48
II.2. Activitatea științifică a muzeului în primul deceniu după unire.....	55
II.3. Când o lume a apus și o alta abia răsare: Mallász Iosif și epoca renașterii muzeului din Deva.....	61
III. ÎNAINTE, ÎN TIMPUL ȘI DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL	66
III.1. Activitatea științifică și muzeografică în deceniile 4 și 5 ale secolului XX.....	66
III.2. Octavian Floca – savantul și omul.....	73
III.3. Sediile muzeului din Deva. Magna Curia – istoria unei curii medievale.....	79
III.4. Activitatea Muzeului din Deva pe șantiere arheologice în deceniile patru și cinci ale secolului XX....	84
III.5. Evacuarea la Deva a Muzeului Național de Antichități.....	90

IV. MUZEUL ÎN TIMPUL REGIMULUI PROLETAR	95
IV.1. Noi provocări – muzeul în timpul regimului proletar.....	95
IV.2. Expoziția de bază: Muzeul arheologic.....	100
IV.3. Propagandă și educație de masă.....	105
IV.4. Cercetarea arheologică la Muzeul din Deva în deceniile 7–9 ale secolului XX.....	111
V. DEPARTAMENTE	119
V.1. Biblioteca și bibliotecarii.....	119
V.2. Secția de Științele naturii.....	122
V.3. Muzeul memorial „Aurel Vlaicu”.....	129
V.4. Muzeu zărăndene.....	133
V.5. Muzeul de Etnografie și Artă Populară Orăștie.....	137
V.6. Muzeul de Arheologie Sarmizegetusa.....	140
VI. MUZEUL ÎN ULTIMUL DECENIU AL SECOLULUI XX	145
VI.1. Etapă de noi transformări	145
VII. MUZEUL LA ÎNCEPUT DE MILENIU	150
VII.1. O nouă etapă.....	150
VII.2. Reorganizare și căutări de noi direcții.....	154
VII.3. Colecții diverse, piese de valoare.....	159
VII.4. Perspective ale dezvoltării muzeului la început de mileniu.....	165

Prefață

Cartea de față se referă la istoria Muzeului din Deva (astăzi al Civilizației Dacice și Romane). Autorul ei este unul dintre cei mai cunoscuți arheologi din Transilvania ultimelor două decenii. Săpăturile efectuate de Iosif Vasile Ferencz într-o serie de situri arheologice importante, dintre care cele din cetatea dacică de la Ardeu constituie, fără îndoială, jaloane de referință ale investigațiilor privind epoca Regatului dac din aria intracarpatică a României, stau mărturie pasiunii, talentului și priceperii sale profesionale. La toate acestea se adaugă numeroase cărți și studii de specialitate care abordează în special arheologia și istoria celei de a doua vârste a fierului, dar și cataloage de expoziții, ghiduri, pliante sau contribuții destinate publicului larg pasionat de istorie. Cele din urmă se referă nu numai la epocile mai vechi ale acestor ținuturi, ci și la perioadele mai recente, cum ar fi istoria cetății medievale a Devei, pentru a aminti doar unul dintre numeroasele exemple care ar putea fi evocate aici. Prin urmare, lucrarea publicată acum nu constituie nicidecum o surpriză din perspectiva preocupărilor științifice și publicistice ale autorului ei. Ceea ce merită însă subliniat este faptul că Iosif Vasile Ferencz, venind din sfera metodologică și științifică a arheologiei, reușește să „dezgroape” și să „reînvie” cu mult talent, folosind mijloacele literare și sursele de arhivă, istoria unui muzeu. Iar acest muzeu, cu o vechime mai mult decât centenară, este una dintre cele mai importante instituții de acest gen din România. Desigur, vizitatorii muzeelor de la noi sau de aiurea admiră ori se minunează în fața „poveștirilor” de tot soiul (istorice, artistice etc.) puse în scenă de muzeografi în cadrul expozițiilor permanente sau temporare. Însă sunt mai puțini aceia care, pășind într-un muzeu, se gândesc la faptul că instituția respectivă nu e doar o clădire, un spațiu oarecare în care sunt expuse obiecte vechi, ci că în spatele expozițiilor respective se ascund la rândul lor istorii fascinante

ale modului în care colecțiile muzeologice s-au constituit și au prins viață sub bagheta magică a muzeografilor (aceștia, la rândul lor, niște anonimi pentru publicul larg, dar fără de care nu ar exista toate aceste povestiri care ne încântă atunci când vizităm un muzeu).

Așadar, prima parte a cărții semnate de Iosif Vasile Ferencz se referă la evoluția istorică a muzeului de la apariția sa la sfârșitul secolului al XIX-lea și până astăzi. Pe la 1880, la fel ca în alte zone ale Transilvaniei, la Deva s-a constituit Societatea de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara (*A Hunyadmegyeyi Történelmi és Régészeti Társulat*) care a avut ca scop, printre altele, înființarea unei instituții muzeale. Sub patronajul acestei societăți s-au constituit primele colecții muzeale, au fost inițiate o serie de publicații științifice, au fost efectuate săpături arheologice, dintre care cele de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa au fost printre cele mai importante. Unul dintre exponenții de seamă ai mișcării științifice devene care și-a lăsat o amprentă esențială asupra muzeului și destinului sale a fost savantul Gábor Téglás. De aceea, firească, personalitatea și contribuțiile sale sunt evocate în paginile acestei cărți.

Perioada interbelică a marcat o nouă etapă în evoluția muzeului din Deva. Iosif Mallász și Octavian Floca au ocupat rând pe rând funcția de director, sub conducerea lor muzeul devenea devenind o instituție de cultură modernă. De altfel, nu este întâmplător nici faptul că în acea etapă, mai precis în anul 1938, muzeul s-a mutat în Palatul Magna Curia în care funcționează și astăzi. Dar printre cele mai importante realizări ale perioadei interbelice s-au numărat conturarea principalelor direcții de investigație și de valorificare muzeală a vestigiilor arheologice de pe teritoriul județului Hunedoara: cele aparținând civilizației dacice și celei romane. Aceste direcții au rămas esențiale până în ziua de astăzi. Săpăturile arheologice din zona capitalei Regatului dac, demarate deja pe principii noi de D. M. Teodorescu în anii de după Marea Unire, și continuarea celor de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa s-au datorat în special colaborării fructuoase și îndelungate între C. Daicoviciu, profesor al universității clujene, și Octavian Floca.

Autorul acestei cărți „zugrăvește” convingător și destinele muzeului din Deva în perioada postbelică, atunci când istoria a devenit sub regimul proletar un instrument de propagandă naționalist-comunistă. Momentele importante din viața muzeului sunt evocate *sine ira et studio*.

Paginile rezervate istoriei muzeului se încheie prin referirile la

evenimentele recente care au marcat destinul celei mai importante instituții de cultură a județului Hunedoara, precum și prin conturarea, fie chiar și teoretică, a perspectivelor de dezvoltare ale muzeologiei devene în epoca societății corporatiste și informatizate.

Dar cartea nu se încheie aici. Rolul unui muzeu ca instituție de cultură nu ar putea fi înțeles pe deplin fără evidențierea istoriei departamentelor din componența sa. Astfel, ne sunt oferite date esențiale privind biblioteca, secția de științe ale naturii, muzeele tematice sau memoriale răspândite pe teritoriul județului Hunedoara, cum e cazul celor de la Sarmizegetusa, Orăștie, Brad sau Aurel Vlaicu.

Iosif Vasile Ferencz dedică această carte unui mare istoric și arheolog care și-a lăsat amprenta inconfundabilă asupra muzeului de vean și care a dispărut dintre noi prea devreme. Este vorba de profesorul Ioan Andrițoiu (1940-2008). Absolvent al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în 1962, a lucrat rând pe rând la Muzeul din Deva, la Institutul Român de Tracologie (din 1990), pentru a-și încheia cariera ca profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Dincolo de realizările sale profesionale, Ioan Andrițoiu a fost un om de o mare calitate sufletească. În ceea ce mă privește, am avut bucuria să-l întâlnesc în 1982, pe vremea când aspiram să devin arheolog, pe șantierul din cetatea dacică de la Cugir. A început atunci o colaborare și o prietenie care a durat până la trecerea sa în neființă.

Același Ioan Andrițoiu a fost cel care l-a trimis pe studentul Iosif Vasile Ferencz să efectueze practica de specialitate pe șantierul arheologic de la Sighișoara-Wietenberg unde desfășuram săpături sistematice în anul 1995. La început l-am privit cu suspiciune și cu o oarecare ostilitate pe tânărul student venit de la Universitatea din Alba Iulia. Foarte curând însă m-a cucerit prin pasiunea sa pentru arheologie, prin spiritul său deschis, inteligență și hărnicie. Întâlnirea noastră din acel an a constituit punctul de pornire al unei colaborări și prietenii care continuă și astăzi, când Iosif Vasile Ferencz ne dovedește încă o dată, prin capacitatea sa de sinteză și sistematizare evidențiată de paginile acestei cărți, că este unul dintre istoricii de marcă de la noi.

În final, nu pot decât să-i mulțumesc lui Iosif Vasile Ferencz („Puiu” cum este el cunoscut nu numai printre apropiați, ci și printre arheologi) pentru privilegiul de a mă număra printre primii cititori ai cărții sale. Trebuie să recunosc faptul că a fost o lectură plăcută și instructivă și de

aceea o recomand cu căldură tuturor. De asemenea, îi doresc bunului meu prieten succes în activitatea pe care o desfășoară și îmi exprim speranța că următoarea contribuție editorială se va naște cât mai curând.

Cluj-Napoca
14 septembrie 2017

Aurel Rustoiu